

ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ЗАСНОВНИКИ:
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ, АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ,
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
І ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ АПН УКРАЇНИ

Заснований у 1997 році

Виходить чотири рази на рік

Свідцтво про державну реєстрацію серія КВ № 2704 від 16.06.1997 р.

Передплатний індекс 48764

№ 3(9) 2000

ЛИПЕНЬ – СЕРПЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ

Схвалено вченою радою Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (протокол від 22 червня 2000 р. № 6).

Головний редактор

Нелля НИЧКАЛО

Редакційна колегія

Віктор АННЕНКОВ

Станіслав АРТЮХ

Георгій БАЛЛ

Валерій БИКОВ

Василь ГОЛОВІНОВ

Андрій ГУРЖИЙ

Валентин ЗАЙЧУК

Юрій ЗІНЬКОВСЬКИЙ

(заступник головного редактора)

Іван ЗЯЗЮН

Ярослав КАМІНЕЦЬКИЙ

Олена КУЛЬЧИЦЬКА

Ігор ЛІКАРЧУК

Олександр ЛЯШЕНКО

Валентин МОЛЯКО

Станіслав НІКОЛАЄНКО

Віктор ОГНЕВ'ЮК

(заступник головного редактора)

Валентина РАДКЕВИЧ

(відповідальний секретар)

Валентин РИБАЛКА

Валентин РОМАНЕНКО

Мирослав САВЧИН

Ілля СТАРІКОВ

Богдан СТУПАРИК

Євген СУДАКОВ

Наталія ТАЛАЛУЄВА

Віталій ТОМАШЕНКО

Борис ФЕДОРИШИН

Олексій ЧЕБИКІН

Ольга ЩЕРБАК

Старший науковий редактор,

відповідальний за випуск

Костянтин ДМИТРЕНКО

Літературний редактор

Юлія МАНЬКО

Художник-дизайнер

Володимир ЛИТВИНЕНКО

Технічний редактор Лариса АЛЕНІНА

Коректори: Катерина КОВАЛЕНКО,

Ігор СОКОЛОВ

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

04053, Київ, вул. Артема, 52а, Відділення педагогіки

і психології професійно-технічної освіти АПН Украї-

ни, кімн. 37а, журнал «Професійно-технічна освіта».

Видавництво «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

01004, Київ, вул. Басейна, 1/2, тел./факс 224-41-87

Видруковано СМП «АВЕРС».

04214, Київ, пр. Оболонський, 36

Здано до набору 12.06.2000. Підписано до друку

26.07.2000. Формат 60x84¹/₂. Папір офсетний.

Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 6.5. Обл.-вид.

арк. 7.7. Наклад 1085 пр. Зам. 0-070.

© «Педагогічна преса», 2000

© «Професійно-технічна освіта», 2000

ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ – ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ

Віктор ОГНЕВ'ЮК

Професійно-технічна освіта в динаміці суспільних трансформацій _ 2

ПРОФТЕХОСВІТА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ: ХАРКІВЩИНА

Олег ДЬОМІН

Інтеграція науки і практики: кредо профтехосвіти Харківщини __ 5

• РЕФОРМУВАННЯ ПРОФТЕХОСВІТИ

Валентина ГОЛОВІНОВА

Теоретичні засади та управлінські аспекти реформування методичної служби профтехосвіти області _____ 8

Валентина ПОПЕНКОВА

Деякі концептуальні ідеї освітньої діяльності центру професійно-технічної освіти _____ 13

• ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ

Василь ГОЛОВІНОВ, Ірина ГАПОНЕНКО

Модульне професійне навчання в контексті гуманізації професійно-технічної освіти _____ 17

• ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ

Вероніка БАКАТАНОВА

Ціннісні орієнтації учнів ПТУ _____ 20

Тетяна РИМШИНА

Гурткова робота в системі виховання учнівської молоді _____ 24

• УПРАВЛІННЯ В ПТО

Віра ПОЛІЄВА

Управління навчально-виробничим процесом у ПТУ _____ 26

Анатолій ПРОТОПОПОВ, Олександр КОПТЄВ

Реставратор – професія сучасна _____ 29

• ГОСПОДАРЮВАННЯ В ПТО

Олександр ДОРОФЄЄВ

Удосконалення економічного механізму діяльності профтехучилища 31

Нінель БАТРАЧЕНКО

Життя ПТУ в умовах ринку _____ 33

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ

Юрій ЗІНЬКОВСЬКИЙ

Роль мотивації навчання у ступеневій технічній освіті _____ 36

Василь КОВАЛЬ

Професійне навчання за модульною системою – європейський рівень кваліфікації _____ 38

ДОСВІД

Світлана ПАБОЛКОВА

Про Надію Григорівну Міненко _____ 42

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Борис КВАША

Міжнародний фонд імені Олександра Григоровича Неболсіна __ 43

Януш МООС

Технічний профільний ліцей у Польщі _____ 46

ХРОНІКА

У міжгалузевій раді з професійно-технічної освіти _____ 51

Ольга ВЕЛИКАНОВА-БЕЗУГЛА

Реформування профтехосвіти на Дніпропетровщині: проблеми і пошуки _____ 53

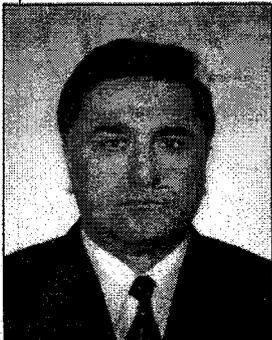
ІНФОРМАЦІЯ

Видавнича діяльність з проблем профтехосвіти на Харківщині _ 7,12

НАШІ АВТОРИ _____ 56

Віктор ОГНЕВ'ЮК

Професійно-технічна освіта в динаміці суспільних трансформацій

Освіта — одна з найбільш масштабних, фундаментальних складових устрою держави, її політичної, соціально-економічної, культурної і наукової організації. Це — сфера економічної діяльності понад 1,7 млн громадян, або понад 7 % зайнятих у всіх галузях економіки. Цей показник значно перевищує показники галузей будівництва, транспорту і зв'язку, житлово-комунального господарства. Загальна чисельність безпосередніх учасників навчально-виховного процесу становить близько 11 млн осіб, або 22 % усього населення країни. У видатковій частині Зведеного бюджету України видатки на освіту становлять майже 12 %. Більшу питому вагу мають лише видатки пенсійного фонду та на соціальний захист населення (відповідно по 21 %). Масштабність і питома вага освіти в соціально-економічній структурі суспільства визначають її вплив практично на всі суспільні процеси і в першу чергу на формування громадської думки, ставлення громадян до кардинальних суспільних трансформацій.

У динаміці суспільного розвитку та ринкових перетворень виключно важливого значення набуває професійно-технічна освіта. Наявність ефективної системи підготовки робітників, які відповідали б сучасним вимогам до рівня кваліфікації спеціалістів, є обов'язковою умовою невідомого розвитку

суспільства.

Перебування профтехосвіти України у колишній загальносоюзній освітній системі, жорстка централізація планування й управління нею, орієнтир на застарілі технології виробництва та військово-промислового комплексу сформували робітничий потенціал, який на перехідному етапі до ринкової економіки не відповідає зростаючим вимогам ринку праці до рівня і якості кваліфікації виконавців.

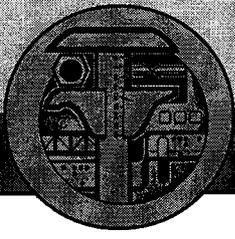
Переважає більшість робітників має недостатній рівень професійної майстерності, не володіє інформаційними технологіями, орієнтована на значний обсяг ручної праці й технології 70—80-х років. Все це уповільнює розвиток економіки країни.

Нині у 977 професійно-технічних навчальних закладах навчається майже 530 тис. громадян. Порівняно з 1985 р. кількість закладів зменшилася на 17 %, а контингент учнів — на 26 %. Скорочення навчальних закладів відбулося в основному за рахунок ліквідації чи реорганізації тих професійно-технічних училищ, що втратили економічну перспективу в регіонах або мали застарілу матеріально-технічну базу. Зменшення кількості учнів закладів професійно-технічної освіти в першу чергу зумовлене зниженням потреб підприємств у робочій силі, зростанням контингентів учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Значні негативні змі-

ни відбулися в навчально-виховному процесі та у матеріально-технічному забезпеченні діяльності закладів професійно-технічної освіти. Так, у 1996—1997 р. у 275 професійно-технічних навчальних закладах сільськогосподарського та меліоративного профілів надійшло лише 67 тракторів, 89 автомобілів, 24 комбайни, звісно, не останніх моделей. Це, передусім, пов'язано з обмеженнями фінансування професійно-технічних навчальних закладів.

У структурі видатків Зведеного бюджету видатки на професійно-технічну освіту складають 0,8—1,5 %, а в структурі видатків Державного бюджету — 1,4—1,5 %. Як свідчать наведені дані, практично вся діяльність закладів профтехосвіти фінансується з Державного бюджету — місцеві бюджети коштів на ці заклади майже не передбачають. У минулі часи до 40—50 % фінансування профтехучилищ здійснювалось базовими підприємствами та галузевими міністерствами і відомствами. Це відбувалось, перш за все, за рахунок безоплатної передачі відповідного обладнання, оснащення, сировини, надання баз для виробничої практики, оплати праці робітників-наставників. З відомих причин зараз обсяги такої допомоги скоротились до мінімальних розмірів, і в найближчі 3—5 років очікувати значного поліпшення немає підстав. Становище ускладнюється ще й тією обставиною, що значна кількість учнів професійно-технічних закладів є сиротами або походить із малозабезпечених сімей і потребує значних коштів у вигляді соціальної допомоги.

В нинішньому році у системі професійно-технічної освіти навчається й утримується 7,1 тис. сиріт та тих, які залишилися без піклування батьків, 52,8 тис. напівсиріт, 167 тис. з малозабезпечених та 23,1 тис.

з конфліктних сімей, 2,3 тис. з потребами корекції розумового і фізичного розвитку. Робітнича професія для цих дітей — основа їхньої життєдіяльності.

Розуміння того, що здатність держави підтримувати й удосконалювати кваліфікацію робітників є чи не найголовнішим стратегічним питанням не тільки ефективного виробництва, а й у забезпеченні національної безпеки в цілому, обумовили подальші дії Президента України, Уряду на реформування системи професійної підготовки населення та спонукали вжити термінових заходів щодо масового перенавчання працюючих робітників, незайнятого населення та корінної зміни організації і технології професійної підготовки молоді.

У травні 1996 р. був прийнятий Указ Президента України «Про основні напрями реформування професійно-технічної освіти в Україні».

У лютому 1998 р. Президент України підписав прийнятий Верховною Радою Закон України «Про професійно-технічну освіту», який є першим законом прямої дії в освітянській галузі на теренах постсоціалістичних країн.

Кабінет Міністрів України з метою реформування прийняв 9 виключно важливих постанов. Їх реалізація дала змогу зміцнити професійно-кваліфікаційну структуру кадрів, розширити підготовку робітників для сфери послуг, будівництва, транспорту, агропромислового комплексу, малого підприємства, народних промислів та ремесел, підвищити професійну мобільність випускників навчальних закладів, поглибити інтегрованість системи з виробництвом та координованість зусиль у підготовці фахівців на міжгалузевому рівні.

Зокрема, ця освітянська ланка, незважаючи на кризові явища в економіці, не зменшує обсягів підготовки робітничих кадрів. Контингент утримується

на рівні 530 тис. осіб, а понад 350 тис., або 68 %, одночасно з професією здобувають повну загальну середню освіту.

За останні роки удвічі збільшилася кількість професійно-технічних навчальних закладів нових типів. На сьогодні діють 117 навчальних закладів, які оснащені новою технікою і використовують новітні технології для формування високого рівня кваліфікації з технологічно складних, наукоємних професій (93 вищих професійних училищ різних фахових спрямувань, 9 центрів професійно-технічної освіти), професій, пов'язаних з народними промислами і ремеслами (14 художньо-промислових училищ) та сільськогосподарським виробництвом (5 училищ-агрофірм).

Із 250 тис. випускників минулого року 43 % отримали дві і більше суміжних або споріднених професій, що значно підвищило їхню конкурентоспроможність на ринку праці, близько 20 % — кваліфікацію з професій, які характеризуються самозайнятістю. Це дає можливість, незважаючи на різке загострення проблем зайнятості, утримувати працевлаштування випускників протягом останніх років на рівні 83 %.

Враховуючи потреби ринку праці, налагоджується більш тісна співпраця навчальних закладів зі службою зайнятості. У минулому навчальному році на базі 420 профтехучилищ навчалося 50 тис. незайнятого населення, що в 5 разів більше, ніж у 1996 р.

За останні роки майже удвічі зросли обсяги виробничої діяльності та надання послуг населенню учнями професійно-технічних навчальних закладів, що дає змогу підвищити рівень їхньої професійно-практичної підготовленості та заробити позабюджетні кошти для задоволення соціально-побутових потреб. Тільки протягом

1999 р. виготовлено продукції та надано послуг населенню на суму 12 млн грн. У профтехучилищах сільськогосподарського профілю було вироблено близько 48 тис. тонн зерна, 611 тонн м'яса та понад 1,7 тис. тонн молока.

У навчальних закладах створюються необхідні умови для реалізації конституційного права кожного громадянина на професійне навчання рідною мовою. Нині 570 училищ, або 58 %, здійснюють навчання учнів українською мовою повністю, 134, або 14 %, — частково, що на 20 % більше, ніж у 1996 р.

Розширилось міжнародне співробітництво у галузі професійно-технічної освіти. До двох міжнародних проектів з перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців та у галузі підготовки за новітніми технологіями робітничих кадрів з металообробки додалося ще п'ять у галузі підготовки фахівців для готельного господарства, банківської та комерційної сфер, переробки продукції сільськогосподарства й транспорту.

Приділяється увага вирішенню соціально-економічних питань педпрацівників. Постановою Кабінету Міністрів України (від 05.08.98 р. № 1237) внесено зміни і доповнення до порядку надання щорічної відпустки, згідно з якими педагогічним працівникам профтехосвіти збільшено терміни відпустки (тривалість не менше 42 календарних днів). Практично стабілізовано також виплату заробітної плати зазначеній категорії працівників у 1999 р. та удвічі скорочено заборгованість за 1997 — 1998 рр. Результатом є деяке зниження минулого року звільнення досвідчених педагогічних працівників з профтехучилищ. 54,5 тис. педагогічних працівників, зокрема 26,6 тис. майстрів виробничого навчання та 18,4 тис. ви-

кладачів, забезпечують навчально-виховний процес у нинішньому навчальному році.

Трансформація професійно-технічної освіти має і надалі характеризуватися системністю, послідовністю, цілеспрямованістю і передбачає вирішення у найближчі роки наступних проблемних питань:

□ продовжити упорядкування мережі професійно-технічних навчальних закладів та їх перепрофілювання відповідно до потреб ринку праці за умови обов'язкового збереження або розширення учнівських місць таким чином, щоб до 2005 р. запровадити ступеневу професійно-технічну освіту і адаптувати її до умов ринкової економіки. Передбачається, що будуть діяти 150 галузевих навчально-курсівих комбінатів, 650 професійно-технічних училищ, 300 вищих професійних училищ і центрів професійно-технічної освіти;

□ оновити зміст освіти шляхом розробки державних стандартів відповідно до світових тенденцій, наукових досягнень, передових технологій і забезпечити поступове їх запровадження, а також прискорити інформатизацію навчального процесу та створити національні підручники, залучивши з цією метою додаткові інвестиції. Через брак коштів на видавничу справу продовжує залишатися низькою за-

гальна забезпеченість навчальних закладів підручниками (65 %) та україномовними (40—45 %) зі спеціальних предметів. З цієї ж причини гальмується впровадження Програми інформатизації професійно-технічної освіти. Профтехучилища мають лише 3 тис., або 20 %, сучасних комп'ютерів, а решта (12,3 тис.) — застарілих зразків типу «Пошук», «Корвет». З 1988 р. централізовано в навчальні заклади не поступило жодного комп'ютера (потреба до 15 тис.);

□ розпочати створення та впровадження нових, адекватних змінам у суспільстві, економічних механізмів функціонування професійно-технічної освіти. Це дасть змогу залучити додаткові фінансові та матеріальні ресурси підприємств-замовників кадрів на утримання та розвиток навчально-матеріальної бази профтехучилищ, яка через брак бюджетних коштів протягом кількох останніх років не оновлюється і є стримуючим фактором у реформуванні професійно-технічної освіти, а також стимулювати учнівську навчально-виробничу діяльність і часткове самозабезпечення навчальних закладів;

□ забезпечити участь професійно-технічної освіти у реформуванні аграрного сектора економіки шляхом підготовки сільськогосподарського вироб-

ника нової формації, здатного більш ефективно господарювати на землі, надання новоствореним господарствам допомоги у проведенні агротехнічних та інших робіт і забезпеченні підготовки фахівців сфери послуг, будівництва для сільської місцевості;

□ змінити матеріальне та грошове забезпечення дітей-сиріт та тих, які залишились без піклування батьків. Нині бюджетні кошти на забезпечення цієї категорії дітей практично не виділяються і навчальні заклади утримують їх лише за рахунок зароблених позабюджетних коштів. Водночас кількість дітей-сиріт у професійно-технічних навчальних закладах постійно збільшується (за останні три роки майже на 2 тис. осіб);

□ посилити соціальну захищеність педагогічних працівників шляхом стабілізації виплати їм заробітної плати, погашення заборгованості за минулі роки, забезпечити поступове підвищення заробітної плати і на цій основі зменшити плінність та дефіцит кадрів.

Професійна освіта як складова галузі української освіти, має зробити вагомий внесок у подолання кризових явищ у суспільстві, забезпечити прорив нашого виробничого потенціалу на ринок високих технологій.

У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЯ

Статтю 61 Закону України «Про Державний бюджет України на 2000 рік» від 17 лютого 2000 р. (№ 1458-III) Кабінету Міністрів України було доручено до 1 серпня 2000 року забезпечити передачу в установленому порядку бюджетних установ і організацій та заходів, визначених у додатку № 4 до цього Закону, на фінансування з бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя».

11 травня 2000 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюд-

жет України на 2000 рік» від 11 травня 2000 р. (№ 1712-III) згідно з яким "із додатку № 4 до Закону України «Про державний бюджет України на 2000 рік» щодо обсягів витрат за загального фонду державного бюджету на утримання бюджетних установ і організацій, які передаються у 2000 році на фінансування з бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, виключити за кодом функціональної класифікації 070501 по Міністерству освіти і науки України (220), що у сумі складають 329874,0 тис. гривень".